

KİÇİK VƏ ORTA BİZNESİN İNKİŞAFINDA İNNOVATİV İDARƏETMƏ

Xülasə

Bu tədqiqatda Kiçik və Orta Biznesin (KOB) Azərbaycanın iqtisadi inkişafındakı rolu və iqtisadi səmərəliliyi araşdırılmışdır. KOB-lar ölkədə sahibkar subyektlərinin təxminən 99.6-99.7%-ni təşkil edir və 2023-cü ildə onların sayı 401 149-a çatmışdır. Bu subyektlərin məşğulluqda payı 44 %, əlavə dəyərdə payı isə 18 %-dir, bu isə onların iqtisadiyyata əhəmiyyətli töhfəsini göstərir.

İqtisadi səmərəlilik prinsipləri - allokativ, produksiya və dinamik səmərəlilik - KOB-ların çevik fəaliyyətində və resurslardan maksimum fayda əldə etməsində əks olunur. KOB-lar resursların səmərəli istifadəsini təmin edir, məşğulluğu artırır və iqtisadi diversifikasiyanı gücləndirir. OECD və yerli KOBİA statistikaları göstərir ki, Azərbaycan KOB-larının potensialı tam reallaşdırılmamışdır və dövlət dəstəyi, rəqəmsallaşma və innovativ idarəetmə strategiyaları ilə onların rolu daha da artırıla bilər.

Nəticədə, KOB-lar Azərbaycanın iqtisadi inkişafının əsas dayaqlarından biri olmaqla, resursların səmərəli istifadəsi və iqtisadi səmərəliliyin yüksəldilməsi baxımından strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Açar sözlər: innovasiya, allokativ səmərəlilik, resurs, insan kapitalı

Abstract

This research examines the role of Small and Medium Enterprises (SMEs) in economic development and economic growth. SMEs account for approximately 99.6 - 99.7% of their business entities, and their number in 2023 reached 401,149. The share of these entities in employment is 44%, and in value added payments is 18%, which indicates their great contribution to the economy.

The principles of economic efficiency - allocative, productive and dynamic development - are reflected in the flexible operation of SMEs and the maximum benefit from resources. SMEs ensure the efficient use of their resources, increase employment and strengthen economic diversification. OECD and local SME statistics show that the potential of Azerbaijani SMEs has been fully realized and managed, and their role has been further enhanced by digitalization and innovative management strategies.

The former, one of the main pillars of the economic development of SMEs, is the use of resources and increasing economic efficiency, which is a saving of belonging.

Keywords: innovation, allocative efficiency, resource, human capital.

Giriş

Müasir dövrdə global iqtisadiyyatın dəyişmə sürəti innovativ idarəetmə strategiyalarının dövlətlərin iqtisadi inkişafında həlledici rol oynadığını göstərir. İnnovasiya əsaslı idarəetmə modeli yalnız texnoloji yenilikləri deyil, həm də idarəetmə proseslərinin modern transformasiyasını özündə birləşdirir. Suveren Azərbaycan dövləti üçün də iqtisadi modernizasiya, rəqəmsal transformasiya və idarəetmə institutlarının təkmilləşdirilməsi strateji əhəmiyyət daşıyır.

Azərbaycan Respublikasında müasir iqtisadi modelin qurulmasında innovativ idarəetmənin tətbiqi prioritet istiqamət olaraq müəyyən edilmişdir. Dövlət proqramları, rəqəmsallaşma təşəbbüsləri, insan kapitalına investisiyalar və yeni iqtisadi idarəetmə texnologiyalarının tətbiqi ölkəmizin iqtisadi suverenliyini möhkəmləndirən əsas strategiyalardandır.

Tədqiqatın məqsədi – innovativ idarəetmə strategiyasının Azərbaycan iqtisadiyyatının davamlı inkişafında rolunu araşdırmaqdan ibarətdir.

Vəzifələr:

- innovativ idarəetmə anlayışını və nəzəri əsaslarını izah etmək;
- innovasiyaların iqtisadi artım mexanizmlərinə təsirini müəyyənləşdirmək;
- Azərbaycanda innovativ idarəetmə siyasətinin mövcud vəziyyətini təhlil etmək;
- innovasiya əsaslı iqtisadi inkişaf üçün təkliflər hazırlamaq.

İnnovativ idarəetmə - təşkilat, dövlət və ya iqtisadi sistem daxilində yeniliklərin planlı şəkildə tətbiqi, idarəetmə proseslərinin modernləşdirilməsi və yeni texnoloji həllərin iqtisadi məqsədlərə yönəldilməsi prosesidir. Bu strategiya rəqəmsal texnologiyalar, analitika, effektiv qərarvermə sistemləri və kreativ idarəetmə modellərindən istifadəni nəzərdə tutur.

Şumpeter innovasiyanı “iqtisadi inkişafın təkanverici qüvvəsi” kimi xarakterizə edirdi (Şumpeter, 1934).

Drucker isə bildirirdi ki, inkişaf etmək istəyən hər bir sistem innovasiyanı idarəetmənin mərkəzinə yerləşdirməlidir (Drucker, 1985). Bu fikirlər göstərir ki, innovativ idarəetmə strategiyasına əsaslanmayan iqtisadi sistemlər uzunmüddətli artımı təmin etməkdə çətinlik çəkirlər.

İnnovasiya iqtisadi artımın keyfiyyətini dəyişir - yəni artım yalnız həcmi deyil, həm də səmərəliliyi yüksəldir.

Acs və Audretsch qeyd edirlər ki, innovasiyalar kiçik və orta biznesi gücləndirərək iqtisadi dinamikanı artırır (Acs & Audretsch, 1990).

İnnovasiya istehsal xərclərinin azalması, məhsuldarlığın yüksəlməsi, rəqabət mühitinin güclənməsi, ixrac potensialının artması, yeni bazarların yaranması kimi amillərlə iqtisadi artıma təsir edir.

Rəqəmsal texnologiyaların iqtisadiyyata inteqrasiyası innovativ idarəetmənin əsas elementidir. İctimai həyatın onun subyektlərinin sosial-iqtisadi qarşılıqlı əlaqələrində əks olunan müasir reallıqlar son illərdə iqtisadi proseslərdə tətbiq olunan rəqəmsal texnologiyaların intensiv inkişafı və istifadəsi nəticəsində yeni kommunikasiya formatlarının yaranması ilə əlaqələndirilir.

OECD-yə görə, rəqəmsal transformasiya idarəetmənin şəffaflığını və effektivliyini artırır, həmçinin yeni iqtisadi imkanlar yaradır (OECD, 2020).

İnnovativ idarəetmənin iqtisadi artıma təsir mexanizmləri içərisində insan kapitalının gücləndirilməsi əsas amillərdəndir. İnnovativ idarəetmə insan kapitalına investisiya ilə sıx bağlıdır. Dünya Bankı qeyd edir ki, insan kapitalı olmadan innovasiya uzunmüddətli iqtisadi artım yarada bilməz (World Bank, 2022).

İnsan kapitalının ümumi təhsil səviyyəsinin, savadlılığın və əhalinin həyat keyfiyyətinin yüksəldilməsinə qoyulan investisiyalar vasitəsilə formalaşdığı fərziyyəsinə əsaslanaraq, ümumi insan kapitalının inkişafı üçün tədbirlər toplusu təhsil, səhiyyə, hüquq və hüquq-mühafizə sistemlərinin sistemli şəkildə təkmilləşdirilməsinə, eləcə də azad rəqabəti və yüksək səviyyəli investisiya və innovasiya fəaliyyətini təmin etmək üçün iqtisadi islahatlara yönəldilməlidir.

Müasir dövrdə innovativ iqtisadiyyat, onun subyektləri arasında istehsal prosesində yaranan yeni iqtisadi münasibətlər növünə görə ənənəvi iqtisadiyyatdan fərqlənir. İnnovativ inkişafa keçid

insanın - innovativ iqtisadiyyatın subyektinin məhsuldar qüvvələrinin müvafiq inkişafı ilə bağlıdır. İnnovativ istehsalın inkişafı prosesinin əsas elementi yaradıcı insandır və onun insan kapitalı yeni biliklərin yaradılması əsasında innovativ istehsalın əsas resursuna çevrilir.

İnnovativ idarəetmə istehsalın səmərəliliyini artırır. Şumpeterə görə, texnoloji yeniliklər “köhnə strukturların yeniləri ilə əvəz olunması” yolu ilə iqtisadi səmərəliliyi yüksəldir (Şumpeter, 1934).

Ölkəmizdə bazar iqtisadiyyatı şəraitində KOB-lərin yaranması iqtisadi səmərəliliyin artmasında və iqtisadiyyatdakı rolunun güclənməsində geniş əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, KOBİA-nın məlumatlarına görə iqtisadiyyatda əlavə dəyərin artması KOB-lərin məhsuldarlıq və iqtisadi töhfəsinin real təsirini göstərir. 2023-cü ildə ölkədə əlavə dəyərin 18%-i KOB-lərin payına düşmüşdür. Bu isə 2022-ci ilə nisbətən 4,1% bəndi artım təşkil edir. (KOBİA-2)

KOB-lərin əmək bazarındakı payına nəzər salsaq görürük ki, 2023-cü ildə məşğulluqda KOB-lərin payı 2022-ci ilə nisbətən 44 % artım təşkil edir. İqtisadi səmərəliliyin sosial aspekti - KOB-lər resurs (əmək) istifadəsi ilə məşğulluğu artırır, bu da sosial rifah və iqtisadi balans üçün vacibdir. (KOBİA-1)

Kiçik və orta biznes müəssisələrinin artım tempi 2023-cü ildə 401 149 KOB subyekti olmuşdur ki, bu da 2022-ci ilə nisbətən ~ 6.2 % artımışdır. Ölkədə 2023-cü ildə 125 159 yeni KOB yaradılmışdır. Azərbaycanda KOB-lərin sayının artması iqtisadiyyatın diversifikasiyası, kiçik və orta sahibkarlığın genişlənməsi, resursların səmərəli bölgüsü və regional inklüzivliyin artması baxımından əhəmiyyət kəsb edir. (KOBİA-2)

KOB-lərin ölkədə sahibkar subyektlərinin demək olar hamısını təşkil etməsi - resursların mikro, kiçik, orta mülkiyyətlərə yönləndirildiyini və bazarda diversifikasiya olduğunu göstərir. Bu, allokativ səmərəliliyin bir nümunəsidir.

Kiçik və orta biznesdə əlavə dəyər və məşğulluq paylarının artması həm məhsul səmərəliliyinin, həm də sosial səmərəliliyin gücləndiyini göstərir. Daha az, çevik subyektlər daha çox iqtisadi dəyər və sosial fayda yaradır.

KOB-lərin sayının və subyekt strukturunun artması - iqtisadi sistemin elastikliyini, demokratik sahibkarlığın inkişafını və resursların daha geniş təbəqələrə yayılması ilə dayanıqlılığını təmin edir.

Fərqli sektorların representasiyası - iqtisadiyyatın yalnız təbii resurslara yox, istənilən sahələrə yayılması, sektorial balans və risklərin diversifikasiyası kimi struktural səmərəliliyi göstərir.

İnnovativ idarəetmə iqtisadi sistemə yeni məhsullar, xidmətlər və strateji idarəetmə modelləri gətirərək rəqabət qabiliyyətini yüksəldir.

Azərbaycanda son illərdə həyata keçirilən iqtisadi islahatlar, rəqəmsal transformasiya proqramları və yeni dövlət idarəetmə modeli innovativ strategiyaların tətbiqini gücləndirmişdir.

Azərbaycan iqtisadiyyatında KOB-lar əsas işçi qüvvəsi rolunda olduğu üçün ölkədə sahibkar subyektləri içində 99,7% mikro, kiçik və orta müəssisələrin payına düşür. (KOBİA-1)

İnnovativ idarəetmənin inkişaf perspektivləri və təkliflər bunları təşkil edir:

- Startap ekosisteminin daha güclü maliyyələşdirilməsi;
- Dövlət idarəetməsində süni intellektin geniş tətbiqi;
- Rəqəmsal bacarıqların təhsil sistemində prioritetləşdirilməsi;
- Elmi tədqiqatların bizneslə inteqrasiyası;
- KOB-lar üçün innovasiya dəstək paketlərinin genişləndirilməsi.

Nəticə

İnnovativ idarəetmə strategiyası suveren Azərbaycan dövlətinin iqtisadi inkişafının əsas dayaqlarından biridir. Rəqəmsal transformasiya, idarəetmə proseslərinin optimallaşdırılması, insan kapitalının gücləndirilməsi və yeni texnologiyaların tətbiqi ölkəmizin global rəqabət qabiliyyətini artırır. İnnovasiya əsasında formalaşdırılmış idarəetmə modeli həm iqtisadi artımı, həm də sosial rifahı təmin edən uzunmüddətli inkişaf strategiyasının təməlini təşkil edir.

KOB-ların sektor üzrə fəaliyyət istiqamətləri əsasən ticarət, kənd təsərrüfatı, tikinti, istehsal, emal, logistika, sənaye, turizm, nəqliyyat və digər xidmət sahələrində fəaliyyət göstərilir. Bu struktur müxtəlif sahələrdə iqtisadiyyatın genişləndiyini, resursların müxtəlif istiqamətlərə yönləndirildiyini və səmərəliliyin sektoral parçalanma ilə təmin olunduğunu göstərir.

Bu sahədə əldə olunan irəliləyişlər ASAN Xidmət modelinin beynəlxalq səviyyədə tanınması, elektron vergi sistemi, rəqəmsal ticarət platformalarının yaranmasından ibarətdir.

Azərbaycan innovasiya mərkəzlərinin, startap inkubatorlarının və texnoparkların yaradılması ilə innovasiya ekosistemini genişləndirir. Lakin hələ də qarşıda mövcud olan problemlər var:

- innovasiya maliyyəsinin məhdudluğu;
- tədqiqatların kommersiyalaşdırılmasında çətinliklər;
- KOB-ların innovasiya potensialının zəifliyi;
- kadr çatışmazlığı.

Azərbaycanda innovativ idarəetmə - elektron hökumət, rəqəmsal xidmətlər və smart idarəetmə sistemləri iqtisadiyyatda şəffaflığı və səmərəliliyi artırmaqdadır.

Azərbaycan “Rəqəmsal transformasiya strategiyası” çərçivəsində yeni texnologiyaları – bulud sistemləri, böyük verilənlər analitikası, süni intellekt və e-xidmətləri iqtisadi idarəetmənin mərkəzinə yerləşdirir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Acs, Z., & Audretsch, D. (1990). Innovation and Small Firms. MIT Press;
2. Drucker, P. (1985). Innovation and Entrepreneurship. Harper Business;
3. Əliyev M.Ə, Həmidov H.İ. (2013). Biznesdə insan resurslarının idarə edilməsi (dərslük). Bakı, “İqtisad Universiteti” Nəşriyyatı;
4. OECD. (2020). Digital Government Review. OECD Publishing;
5. OECD. (2019). Innovation Strategy Report. OECD Publishing;
6. Schumpeter, J. A. (1934). The Theory of Economic Development. Harvard University Press;
7. World Bank. (2022). Human Capital Report;
8. KOBİA-1 https://smb.gov.az/en/all-news/smes-make-up-996-of-the-countrys-entrepreneurs?utm_source=chatgpt.com
9. KOBİA-2 https://smb.gov.az/en/all-news/the-azerbaijans-growth-dynamics-for-smb-sector-continues?utm_source=chatgpt.com